

Кость С. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Львівського торговельно-економічного університету

УКРАЇНСЬКА ТЕМА НА СТОРІНКАХ ЧЕСЬКОГО ЖУРНАЛУ «ČASOPIS ČESKÉHO MUSEUM» (30–40-ТІ РОКИ XIX СТОЛІТТЯ)

Анотація. Авторка статті доводить, що журнал «Časopis českého Museum» був важливим чинником чеського національного відродження. Проте, на думку авторки, вплив і значення журналу не обмежувалося вузькими національними рамками, оскільки й заснування Національного музею мало значення не лише для чеського національного відродження, але й для інших слов'янських народів.

У статті показано, що журнал реалізував своє призначення завдяки чітким ідейно-концептуальним засадам: тематика журналу узгоджувалася із принципами романтизму, журнал мав і демонстрував національний характер, окрім цього зміст журналу був універсальним й енциклопедичним, тобто стосувався різних галузей науки та життя.

Структура журналу не була стабільною, постійними і визначальними були два проблемно-тематичні напрями: тема чеського національного відродження й відродження аналогічних процесів у слов'янському світі. Це зумовлювало інтерес і до української теми.

Авторка звернула увагу та те, що вже у редакційній статті (ч.1 за 1827 рік) редакція журналу планувала вміщувати розповіді про слов'янське зарубіжжя, а тому й українська тема на сторінках журналу не була випадковою. Її появу треба розглядати в контексті слов'янської ідеї, яка була поширеною в слов'янському світі після появи поеми Я. Коллара «Донька Слави» (1824), а також у контексті концепції Я. Коллара про слов'янську взаємність, обґрунтовану в його публікаціях (стаття «Про літературну взаємність між слов'янськими племенами і наріччями» 1836 року та трактат «Про літературну взаємність між різними племенами та наріччями слов'янської нації» 1837 року). Інший чинник появи української теми – наявність у Галичині чеської колонії, бо Карел Зап як один із членів був знайомий із діячами «Руської Трійці» і сприяв появі їхніх публікацій в журналі.

Авторка проаналізувала публікації І. Вагилевича «Гуцули, мешканці східного узгір'я Карпат», «Про упирів та відьом» та «Бойки, руськослов'янський народ в Галичині», праці Я. Головацького «Мандрівка по галицькій та угорській Русі», «Про галицьку та угорську Русь» та красномовний нарис К. Запа «Спогади про Львів».

На думку авторки, завдяки цим публікаціям українська дійсність ставала частиною слов'янського світу.

Ключові слова: журнал «Časopis českého Museum», чеське національне відродження, українська тема, І. Вагилевич, Я. Головацький, К. Зап.

Постановка проблеми. Актуальність і вибір теми дослідження зумовлені кількома моментами: 1) про Україну початку XIX століття в Європі знали менше (йдеться про історію української державності, про українську культуру в широкому розу-

мінні, про українців як окремий народ з багатими традиціями та фольклором), ніж про Русь X–XII, ніж про Україну часів Хмельницького; усвідомлення цього факту важливе нині, на початку XXI століття, особливо в умовах російсько-української війни, коли світ багато в чому заново відкриває для себе Україну; 2) часопис «Časopis českého Museum» (далі – ČСМ) – дуже важливий чинник чеського національного відродження, оскільки він був друкованим органом чеського Національного музею, що було безпрецедентним фактом у слов'янському світі; створення національного музею спонукало до аналогічної діяльності інші слов'янські народи; скажімо, з ініціативи митрополита Андрея Шептицького і за його фінансової допомоги 1905 року було засновано церковний музей, який згодом перейменували на Національний музей імені митрополита Андрея Шептицького; публікації в «ČСМ», які стосувалися життя українців, були своєрідним «вікном в Європу» і свідчили про українське національне відродження, принаймні про його початки; 3) важливим є і те, що українська тема на сторінках «ČСМ» є свідченням чесько-українських зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена тема стосується широкої проблеми – чесько-українських літературних зв'язків, а вони були предметом роздумів багатьох учених. Це праці К. Студинського – «Кореспонденція К. Головацького в літах 1835–1849», І. Франка – «Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар», І. Горака – «Три чеські письменники в Галичині», В. Гостічки – «Карел Владіслав Зап і галицькі українці. До чесько-української взаємності в першій половині XIX ст.», К. Паула – «Декілька приміток щодо побуту К. Запа та Л. Рітtersберга у Львові», Л. Фейгла «Сто років чеського життя у Львові». Окрім цього, в історіографії питання важливе місце посідають і публікації, які стосуються історії «ČСМ». Це праці В. Факторової – «Концепт романтичного часопису. Періодика «Крок» та «Часопис чеського Музею» з перспективи центральноєвропейської журналістики», Л. Кусакової – «Літературна культура та чеськомовна періодика (1830–1850)», Я. Кубічка «Газети та часописи у Моравії та Сілезії до 1918 року: література і джерела, збірки, бібліографія».

Мету дослідження ми вбачаємо в тому, щоб з'ясувати змістові особливості української теми на сторінках «ČСМ», мотиви появи цієї теми на його сторінках та історичне значення появи цих публікацій.

Виклад основного матеріалу. Чеські дослідники зазначали, що Ф. Палацький ще 1818 року захопився думкою про видання «доброго національного журналу» на зрієць «Deutsche Museum» Ф. Шлегеля. Автор «Короткої історії чеської літератури» А. Новак вважав, що для чеського літературного життя найбільше значення мала німецька романтика, але

уже в пізнішій фазі свого розвитку [1, с. 243]. Конкретніше: чеські будителі хотіли відродити давні чеські часи, оживити дух протонародної чеської поезії, на основі національної ідеї створити історію й етнографію. Так 1821 року було засновано Національний музей.

Як наголошував Ф. Водічка, історик чеської літератури, інтерес до історії, був помітний і в час Просвітництва, але минуле в істориків тієї доби не стало предметом культу, джерелом віри, протигагою сучасності, модулем нового життя – «Іншим був історизм й іншим був його смисл в добу формування ідеології національного руху» [2, с. 134]. Зрештою, початки нового історичного мислення можна зауважити вже й у Й. Добровського, бо він критично оцінював давні міфи, легенди, вимисли й домисли й намагався критично ставитися до минулого і з'ясувати суть історичних процесів (це не заперечує увагу романтиків до міфології). Ф. Водічка зазначав: «Потребам нового історизму відповідало таке подання історії, яке уможливило оцінку «духа нації», допомагало зрозуміти ідейні сили, які об'єднують минуле з новими суттєвими ідеалами, зрозуміти «національну психіку» [2, с. 134]. Але те, що не зробили його попередники (Й. Добровський, Л. Фейгл, Ф. Пелцл), зробив Ф. Палацький. Маємо на увазі його фундаментальну працю «Історія чеського народу в Чехії та Моравії», що вийшла друком 1848 року.

Потрібно мати на увазі і важливу для чеського національного відродження (а якщо ширше, то й для слов'янської ідеї) працю П. Шафарика «Слов'янські старожитності» (1837).

Заснування Національного музею було і одним із свідчень чеського національного відродження, і чинником зміцнення національної свідомості, і взірцем для інших слов'янських народів. «СМ» почав виходити лише через декілька років після заснування музею, а саме 1827 року. Одна із дослідниць означеної проблеми, В. Факторова слушно відзначає неперерічну роль періодичної преси в процесі націєтворення, в чеському національному відродженні, зокрема й літературному. На її думку, періодична преса – це специфічний феномен, що від кінця XVIII століття вплинув на чеську літературу в усьому її обсязі, а не лише в літературному аспекті. «Часописи почали інформувати своїх читачів не лише про суспільно-політичні події, вони відображали розмаїття ідеологічних поглядів, створювали інтелектуальний простір, в якому наукова спільнота могла спілкуватися. Не в останню чергу журнали наближали літературу до широкого читачького загалу, збільшували можливість для оприлюднення літератури» [3, с. 167].

Оскільки йдеться про концепцію журналу «СМ», то треба вказати на такі ідейно-концептуальні засади, які чеські будителі за прикладом німецьких романтиків уважали визначальними: тематика журналу повинна узгоджуватися із принципами романтизму, література (і в ширшому розумінні культура, тобто і діяльність «СМ») повинна мати національний характер; окрім цього тематика журналу повинна бути універсальною та енциклопедичною.

Поява «СМ» не була поодиноким. Подібні журнали почали виходити у Відні, Пешті. У Кракові (ця частина Польщі після розподілу належала Австрії) у 1828–1831 роках виходив журнал «*Rozmaitości Naukowe*», до якого дописували європейські славісти. У Словаччині Й. М. Гурбан почав видавати у 1846 році журнал «*Slovenske pohľady na vědy, umění a literaturu*».

У редакційній статті в першому числі (можна лише припустити, що її написав Ф. Палацький) редакція журналу «СМ» ознайомила майбутніх читачів із програмою видання, повідомила, що саме буде змістом журналу. Так, редакція планувала 1) друкувати поетичні твори різних жанрів, у т.ч. й перекладені з інших мов, а також усі, що належать до художньої літератури; 2) обговорення всього, що стосується формування чехословацької мови (дискусія про окремішність і потребу словацької літературної мови ще не почалася. – С.К.) й літератури згідно з потребами доби; сюди ж належить і сфера критики, якщо вона стосується чеської мови й літератури. Редакція журналу обіцяла ознайомлювати читачів журналу з давньою чеською літературою (мала на увазі уривки із давніх рукописів, громадського листування тощо, тобто все те, що мало залишитися в пам'яті сучасників). Редакція планувала друкувати історичні праці, а також розповіді, які стосувалися як вітчизняної історії, так й історії зарубіжних країн, але особливу увагу обіцяла звертати на власну історію. Важливими темами журналу мали бути розповіді про Чехію та зарубіжжя (зокрема йшлося про найновіші новини географічного та статистичного характеру, економічні проблеми), а також повідомлення таких актуальних новин, які варті того, щоб вони залишалися в пам'яті нації.

Намір Ф. Палацького поширювати знання про всі корисні науки й мистецтво, охоплювати всі сфери культури й зумовив структуру видання та його тематику. Структура журналу не була постійною і стабільною. Наприклад, у зшитку першому за 1838 рік, коли там появилася перша частина розвідки І. Вагилевича «*Гуцули, мешканці східного узгір'я Карпат*», було чотири розділи (поезія, проза, інформація про діяльність Чеського музею та повідомлення зі сфери науки). Проте структура наступних зшитків уже була іншою, складнішою та різноманітнішою. Якщо узагальнити, то можна виокремити такі два основні проблемно-тематичні напрями: безперечно чеська тема (історія, література, фольклор, краєзнавство) і слов'янська тема, тобто, ті публікації, в яких йдеться про історію слов'янських народів, їхні літератури, фольклор. Окремо треба сказати про хроніку діяльності Чеського музею й бібліографію (йдеться про появу нових книг чеською мовою). Менше уваги редакція звертала на європейську літературу, хоча окремі приклади траплялися. Найвідоміші автори журналу – Ф. Палацький, В. Ганка, Я. Коллар, К. Зап, П. Шафарик, Ф. Челаковський, Я. Пуркіне, В.Томек. Зазначимо, що наші міркування узгоджуються із аналізом чеської дослідниці Л. Кусакової, яка досліджувала діяльність таких чеських журналів 30–40-х років XIX століття, зокрема белетристику, як «СМ», «*Česká včela*», «*Květy*», «*Vlastimil*», «*Denice*».

Зумовленість появи української теми на сторінках «СМ» можна пояснити двома чинниками. По-перше, треба вказати на концепцію слов'янської взаємності Я. Коллара. 1836 року він опублікував у словацькому журналі «*Hronka. Podtatranská zabavnica*» статтю «Про літературну взаємність між слов'янськими племенами і наріччями» (написав цю статтю чеською мовою). Ідея Я. Коллара викликала значне зацікавлення в слов'янському світі. Відразу після появи її переклали серби. Наступного року Я. Коллар розширив статтю та переклав її німецькою мовою, щоб збільшити зацікавлену аудиторію. Вона вийшла друком під назвою «Про літературну взаємність між різними племенами та наріччями слов'янської нації» [4]. Варто звернути увагу на вислів «слов'янська нація», звичайно, бо ідея

слов'янської єдності (чи «слов'янська ідея») були визначальними в поемі Я. Коллара «Донька Слави», що побачила світ 1824 року. Щодо поняття «слов'янська взаємність», то Я. Коллар ще до появи відповідного трактату «Про літературну взаємність...» розкрив значення і зміст слов'янської взаємності як поняття літературного, а не політичного.

Ставлення до концепції Я. Коллара не було однозначним. Безперечно, вона мала позитивні ознаки, бо спонукала до розвитку й зміцнення міжслов'янських літературних та культурних зв'язків, закликала до взаємного вивчення, певною мірою розвивала й національну свідомість. Проте концепція Я. Коллара мала й негативні сторони, що й зумовило неоднозначне ставлення з боку багатьох відомих діячів навіть чеського національного відродження. Йдеться, наприклад, про К. Гавлічка, К. Запа, помірковано до цієї концепції поставився Ф. Палацький, але це тема окремого дослідження. Іван Франко у статті «Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер» слушно зауважив, що «Колларові думки про слов'янську взаємність не обіймали всіх взаємин слов'янських, що більше, лишали на боці власне такі справи, що мусили мати найбільший вплив на загальну фізіономію слов'янщини» [5, с. 253]. Але для українців концепція мала і позитивне значення. В 30-х роках починалося й українське національне відродження. Іван Франко відзначав позитивний вплив слов'янського і зокрема чеського національного відродження на українців. У статті «Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар» І. Франко зазначив, що «...почавшись серед дуже відмінних політичних, хоча однаково важких соціальних обставин в Росії і в Галичині, нове письменство українсько-руське довгий час мусило йти різними дорогами, інколи блудити манівцями, поки й тут і там не почало будитися почуття єдності не тільки вже етнографічної, але й національної і літературної» [6, с. 256]. І виникнення «Руської Трійці» треба розглядати у контексті слов'янського відродження. Відзначаючи історичне значення діяльності «Руської Трійці», І. Франко писав: «В думках їх, особливо у М. Шашкевича, росли й ясніли далеко ширші замисли: витворити одноцілну, полудневоруську мову і літературу і при їх допомозі воскресити цілу полудневоруську націю до нового життя духовного і громадського» [6, с. 257] (Епіграфом до «Русалки Дністрової» не випадково стали слова Я. Коллара «Не з сумних очей, а з пильних рук надія квітне»). Адже й виникнення Кирило-Мефодіївського братства не можна розглядати поза слов'янським відродженням.

Початком українського дискурсу в «СМ» можна вважати етнографічний нарис І. Вагилевича «Гуцули, мешканці східного узгір'я Карпат» [7], перша частина якого побачила світ у четвертому випуску журналу за 1838 року, а закінчення – в першому за 1839 рік. Так, І. Вагилевич розповідав про походження гуцулів, зокрема про те, що це були пришельці, які змішалися з місцевим населенням, руським (зрозуміло, що «руський» для І. Вагилевича не означало «російський» чи «русский», а український). На його думку, гуцули – результат змішування якогось турецького племені («уз») з руським, а від «уз» походить і назва «гуцул». Обґрунтовуючи цю концепцію, він посилався на мовні (філологічні) аргументи, зокрема й на те, що гуцули ніколи про себе не кажуть, що вони русини. Інший його аргумент полягав у тому, що в гуцульському діалекті є чужомовні звуки, притаманні лише для діалектів тих слов'янських племен, що мешкали біля сусідніх турецьких племен. Третій аргумент – це

особливість звучання гуцульського діалекту – воно коструbate, тверде тощо.

Він коротко схарактеризував характер гуцулів, бо зауважив, чим вони відрізнялися від бойків. У дусі антропологічного дослідження І. Вагилевич змалював не лише зовнішній вигляд гуцулів, але й доволі детально описав, як вони одягаються. Власне, його міркування й нині можуть зацікавити етнографів, бо ще більшу зацікавленість викликає те, як І. Вагилевич описував гуцульський побут. Маємо на увазі опис гуцульських сіл, будинків. Іван Вагилевич звернув увагу на те, що розвиток польового господарства в гуцулів перебуває на початковому («дитячому», як висловився автор) рівні, але зате в них добре розвинуте скотарство. У зв'язку з цим розвивалися й відповідні ремесла, бо потрібно було виготовляти різне начиння.

Значне місце в його описах посідають і гуцульські обряди та звичаї. Так, він зазначав, що гуцули – веселі й пластичні, великі шанувальники танців, тут же автор згадав такі відомі танці, як «аркан», «коло» (перший танець – чоловічий, наступний – жіночий). Про гуцульські пісні він зазначав, що вони жалісливі та сумні. На жаль, І. Вагилевич практично нічого не сказав про багате гуцульське мистецтво.

У зшитку 3 за 1840 рік редакція «СМ» надрукувала велику розвідку І. Вагилевича (він підписався як Далібор І. Вагилевич, використавши своє ймення як члена «Руської Трійці») «Про упірів та відьом» [8]. Іван Вагилевич вже на початку публікації зазначив, що до появи й розвитку демонології спричинилася хвороблива й суперечлива уява людини. Він вказав на два елементи, які формували світогляд людини, що споглядала діяльність надприродних сил: це здивування, подив і постійна й невтомно активна уява людини. На його думку, демонологія органічна в житті людини, але в нинішню добу вона поволі зникає. Причина ж полягає в тому, що виявів хворобливої чи суперечливої думки (уяви) стає щораз менше, бо постійне поширення освіти дає змогу позбутися будь-якого помилкового уявлення.

Після коротких теоретичних розмірковувань про природу демонології І. Вагилевич назвав її головних дійових осіб: а) упіри й відьми; б) вовкулаки; в) водяники; г) потерчата. Дослідник досить докладно описав ситуації, в яких фігурували згадані види нечистої сили, описав й обряди та звичаї, пов'язані з тим, як протистояти впливові цієї нечистої сили (тобто, вказав на те, що відображалося в народній творчості). Характерно, що усе це порівнювалося з відповідним досвідом в інших слов'янських народів (поляків, іллірійських слов'ян, українців підросійської України).

Наступна публікація І. Вагилевича на сторінках «СМ» «Бойки, руськослов'янський народ в Галичині» [9], стосується бойків (зшиток 1 за 1841 рік). Іван Вагилевич зазначив, що під іменем боїв процвітав у давні часи великий народ кельтського походження. Він послався на відому працю П. Шафарика «Слов'янські старожитності», в якій йдеться про боїв, про зв'язки цього кельтського племені зі слов'янами. Автор розповів історію вторгнення цього кельтського племені на територію, яку заселяли слов'янські племена. Це перший період історії бойків. Другий період пов'язаний з перетворенням кельтського племені бойків на руськослов'янське. Перебування кельтських бойків вплинуло на руські й польські племена слов'ян, зокрема на формування мови, вважав І. Вагилевич. Автор навіть навів приклади подібності звучання кельтських слів і руських

та польських, назвав населені пункти, в назві яких є «бой» або «бай». Така сама ситуація була з прізвищами.

Як і в публікації про гуцулів, І. Вагилевич досить детально описав зовнішній вигляд бойків (своєрідна антропологічна характеристика), бойківський одяг (чоловічий та жіночий). На відміну від гуцулів у бойків було помітне соціальне розшарування. Так, автор виокремив дрібну селянську шляхту, тих, хто не належав до дрібної шляхти, але й не був селянином чи землеробом, і священників. Окрім цього, І. Вагилевич звернув увагу на самоврядування у бойків, описав бойківські села та облаштування будинків і господарських будівель. Як і у випадку з гуцулами, дослідник, описав музичні інструменти, якими користувалися бойки – це флюяра (вид гобоя, як зазначив автор), сопілка, а також трембіта та цимбали. Іван Вагилевич зазначив, що бойки танцюють з великою любов'ю, особливо молодь. Він вказав не лише на такі танці, як коломийка, козак, а також на давній польський танець, який в Європі відомий під французькою назвою «полонез». Автор зазначав, що бойки дуже побожні і належать до греко-католицької церкви. Шкода, звичайно, що І. Вагилевич не описав церковну архітектуру гуцулів і бойків, це потребувало спеціальних знань, але на християнські легенди він увагу звернув: це легенди про Ісуса, про апостолів Петра та Павла та їхні мандри, про Богородицю. Увагу дослідника-етнографа привернули не лише церковні свята й обряди, але й бойківська демонологія. Щодо демонології, то він зазначив, що у бойків вона дуже багата, наповнена життям і хоча в нинішніх часах багато що зникає, все ще оживає серед людей, насамперед, в окремих пригодницьких історіях, особливо у легендах. Варто відзначити думку І. Вагилевича про те, що ця демонологія має в цілому слов'янський характер.

В контексті слов'янської ідеї й ідеї слов'янської взаємності публікації І. Вагилевича про Галичину як забутий край саме так і сприймалися – як частина слов'янського світу. Цим керувався і К. Зап (відомий чеський публіцист, етнограф та редактор), який на сторінках чеських журналів («Květy», «ČSM», «Vlastimil»), описував життя і побут галицьких русинів. Так, у 1845 році у зшитку 4 журналу «ČSM» було опубліковано краєзнавчий нарис «Спогади про Львів» [10]. Карел Зап мешкав у Львів упродовж 1836–1845 років. У Львові працювали тоді й інші чехи (Ф. Яхім, К. Піхлер, Л. Ріттерсберг, Я. Коубек, Й. Чермак, Й. Гануш та ін.). Це була своєрідна чеська колонія, члени якої з розумінням ставилися до галицьких русинів. Їхні праці й діяльність збагачували чесько-українські взаємини. Сказане особливо стосується К. Запа, який був знайомий з діячами «Руської Трійці». Власне, завдяки йому публікації І. Вагилевича й Я. Головацького були надруковані в «ČSM».

«Спогади про Львів» складаються з двох розділів. У першому розділі К. Зап розповів про Львів як місто, звернув увагу на громадське життя. І нині цікаво читати враження К. Запа про Львів, адже він розповідав чеській аудиторії про княжі часи Львова як столицю Галицько-Волинського князівства, про новий Львів, який щораз більше набирив європейського вигляду, про архітектуру міста. Впадає в око, що К. Зап відвідував церкви усіх конфесій і розповів про костел Успіння Пресвятої Богородиці (католицька церква), собор св. Юра (греко-католицька), церкву Успіння Пресвятої Богородиці (вірменська церква) і про інші костели та церкви.

У другому розділі К. Зап розповів про святкування Великодня, про народні забави. Так, К. Зап розповів про останній

тиждень великого посту. Цей тиждень в народі називають чистим, таку назву має і четвер цього тижня. Автор звернув увагу на звичаї й обряди, пов'язані зі святкуванням Великодня. Побачене він описував скрупульозно й захоплено. За його словами, святкування Великодня у греко-католиків відбувалося у соборі св. Юра, у церкві семінарії та Волоській церкві. Початок святкування Великодня в храмі св. Юрія починається так: «...процесія священників виходить із храму, який зачиняють за ними на ключ. Після молитви на вулиці звучить славний спів «Христос Воскрес», лунають постріли, видзвонюють дзвони, а «Христос Воскрес» наповнює урочисто освітлену базиліку радісним гомоном» [10, с. 580]. Додамо, що його публікація в «ČSM» та інших журналах про Галичину і Львів, про життя галицьких русинів не була єдиною. Детальніше свої враження він описав у «Мандрівках і прогулянках по Галицькій землі», що вийшли друком 1844 року.

На сторінках «ČSM» появилася публікація ще одного члена «Руської Трійці» – Я. Головацького. Йдеться про його «Мандрівку по галицькій та угорській Русі» [11] (зшиток 2–4 журналу за 1841 рік). Вона написана у формі листів до приятеля у Львові. Таких листів було дев'ять. Яків Головацький виїхав зі Львова 10 липня 1839 року, а дев'ятий лист він відправив 26 серпня з Перемишля. Автор хотів своїми ногами зміряти, як він зазначає, Шафарикову terra incognita, бо так видатний славіст, а згодом й інші вчені відгукувалися про цю частину слов'янських земель. Миколаїв, Стрий, Коломия, Станіславів, Жаб'є, Рахів, Мукачеве, Ужгород, Перемишль – таким був маршрут Я. Головацького. Він прагнув побачити пам'ятки і залишки давнього слов'янства, відшукати давні рукописи. Він описував народний стрій у тих місцевостях, де побував, звичаї, обряди, записував пісні, легенди, повір'я. Дослідник поєднував спостережливість етнографа із мистецтвом оповідача – привертають увагу його ліричні відступи й пейзажні зарисовки, діалоги тощо. Яків Головацький не приховував своїх симпатій не лише до русинів, але й загалом до слов'янських братів, а водночас визначає недоброзичливе, м'яко кажучи, ставлення угорців до русинів. Згадку про їхню «уральську жорстокість» знаходимо в огляді «Про галицьку та угорську Русь» [12] в (1 зшитку за 1843 рік), про лихварство євреїв і про їхнє вміння торгувати, але то звичайна констатація окремих фактів, а не свідчення якогось ворожого ставлення до цих народів. Важливо, що Я. Головацький скрізь намагався знайти свідчення про те, що це українські етнічні землі. В останньому листі він визнав, що його надії не справдилися, що час і умови не дали змоги перебувати в мандрівці більше часу, а тому його спостереження мали нетривалий і швидкоплинний характер. Зрештою, Я. Головацький слушно вважав, що те, що він особисто побачив, здійснив, пережив, – цього не можна прочитати в жодній книзі.

Цей огляд Я. Головацького складається з двох частин. У першій йдеться про географічне положення Галицької Русі, у другій – про її історію від найдавніших часів. Автор зокрема коротко описав історію Галицького князівства і його долю під польською владою, історію закарпатських русинів в умовах угорського панування. Варте уваги те, що він вмістив таблиці перепису та не вагався зробити висновок про мадяризацію та полонізацію русинського населення. Особливо це стосується долі закарпатських русинів, бо саме там влада вдавалася до брутальних методів мадяризації, а спроби русинів порушити питання про свої національні права

нагадували, за словами Я. Головацького, голос людини, яка волає в пустелі...

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити: 1) у суто методологічному сенсі публікації І. Вагилевича й Я. Головацького доцільно розглядати в контексті слов'янської ідеї та єдності, яку проголосив у своїй поемі «Донька Слави» Я. Коллар; 2) завдяки публікаціям І. Вагилевича, Я. Головацького, а згодом і К. Запа в чеському журналі «ČSM» українська дійсність ставала не просто частиною загальноавстрійської реальності, а саме слов'янського світу; 3) Іван Вагилевич та Яків Головацький були русинськими діячами, які на підставі особистих вражень і спостережень доводили наявність русинів як окремої вітки українського народу і приналежність його до сім'ї слов'янських народів; 4) матеріали, які зібрав І. Вагилевич і Я. Головацький, обидва згодом використали у своїй творчості, особливо це стосується Я. Головацького, який написав «Виклад міфології» (1860), «Карпатська Русь» (1875), «Народні пісні Галицької та Угорської Русі» (1878); 5) важливо згадати й про красномовний нарис К. Запа «Спогади про Львів», де автор знайомить чеських читачів з традиціями, побутом, звичаями мешканців Львова та відгукується про них тепло і щиро, як про те, що йому близьке; 6) український дискурс на сторінках «ČSM» свідчив про те, що редакція прагнула показати життя різних слов'янських народів, а концептуальну основу цього дискурсу формувала ідея слов'янської єдності; 7) українське питання на сторінках журналу означеного періоду було своєрідною прелюдією до його обговорення на першому слов'янському з'їзді, що відбувся 1848 року в Празі. Карел Зап як один із організаторів з'їзду брав участь у роботі української секції.

Література:

- Novák A. Stručné dějiny literatury české. 4 vyd. Praha: Městská knihovna, 2021. 894 s.
- Dějiny české literatury / red. J. Mukařovský. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1959. Díl II: Literatura národního obrození / red. F. Vodička. 685 s.
- Faktorová V. Koncept romantického časopisu. Periodika Krok a Časopis českého Musea z perspektivy středoevropského časopisectví. Česká literatura. 2016. R. 64. Č. 2. S. 167–203.
- Kollár J. Rozprawy o slovanské vzájemnosti. Souborné vydání / uspoř. M. Weingart. Praha: Nákladem Slovanského ústavu, 1929. Sv. 1. 244 s.
- Франко І. Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер. Твори: у 20 т. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1955. Т. 18: Літературно-критичні статті. С. 235–253.
- Франко І. Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар. Твори: у 20 т. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1955. Т. 18: Літературно-критичні статті. С. 254–263.
- Wahylewič D.J. Huculové, obyvatelé východního pohoří Karpatského. Časopis českého Museum. Praha: Nákladem českého Museum, 1838. R. 12. Sv.4. S. 475–498; 1839. R. 13. Sv.1 S. 45–68.
- Wahylewič D.J. O upjrech a wid'mách. Časopis českého Museum. Praha: Nákladem českého Museum, 1840. R. 14. Sv.3. S. 232–262.
- Wahylewič D.J. Bojkowé, lid ruskoslowanský w Haličch. Časopis českého Museum. Praha: Nákladem českého Museum, 1841. R. 15. Sv.1. S. 30–72.
- Zap K. Připomínky ze Lwowa. Časopis českého Museum. Praha: Nákladem českého Museum, 1845. R. 19. Sv. 4. S. 555–586.
- J. F. H. [Головацький Я.] Cesta po halické a uherské Rusi. Časopis českého Museum. Praha: Nákladem českého Museum, 1841. R. 15. Sv. 2. S. 183–223; 1841. R. 15. Sv. 3. S. 303–317; 1841. R. 15. Sv.4. S. 423–437.
- J. F. H. [Головацький Я.] O halické a uherské Rusi. Časopis českého Museum. Praha: Nákladem českého Museum, 1843. R. 17. Sv. 1. S. 12–52.

Kost S. Ukrainian theme on the pages of the Czech journal Časopis českého museum (1830s–1840s)

Summary. The author of the article argues that the journal Časopis českého Museum was an essential factor in the Czech national revival. However, in the author's opinion, the influence and significance of the journal was not limited to narrow national boundaries, since the foundation of the National Museum was important not only for the Czech national revival but also for other Slavic peoples.

The article demonstrates that the journal realized its purpose through clear ideological and conceptual principles: the journal's subject matter was consistent with the principles of romanticism, the journal had to possess and demonstrate a national character, and, the content of the journal had to be universal and encyclopaedic, that is, related to various branches of science and life.

The structure of the journal was not stable; two problematic thematic directions were permanent and determinative: the theme of the Czech national revival and the revival of similar processes in the Slavic world. This also caused an interest in the Ukrainian theme.

The author points out that already in the editorial article (part 1 of 1827) the journal's editorial board planned to include stories about the Slavic diaspora, and consequently the Ukrainian theme on the pages of the journal was not accidental. Its emergence should be seen in the context of the Slavic idea, which was widespread in the Slavic world after the appearance of J. Kollár's poem Daughter of Glory (1824), as well as in the context of J. Kollár's concept of Slavic reciprocity, substantiated in his publications (the article On Literary Reciprocity Between Slavic Tribes and Dialects of 1836 and the treatise On Literary Reciprocity Between Different Tribes and Dialects of the Slavic Nation of 1837). Another factor in the emergence of the Ukrainian theme is the presence of a Czech colony in Galicia, because Karel Zap, as one of the members, was familiar with the figures of the Ruthenian Trinity and contributed to the appearance of their publications in the journal.

The author analysed the publications by I. Vahylevych – Hutsuls, Inhabitants of the Eastern Foothills of the Carpathians, On Ghouls and Witches and Boykos, the Rutheno-Slavic people in Galicia, works by Ya. Holovatsky – Journey through Galician and Hungarian Ruthenia, On Galician and Hungarian Ruthenia and the local history essay by K. Zap Memoirs of Lviv.

The author claims that thanks to these publications, Ukrainian reality became part of the Slavic world.

Key words: journal Časopis českého Museum, Czech national revival, Ukrainian theme, I. Vahylevych, Ya. Holovatsky, K. Zap.